

Tema Editörlerinden...

Arşidük Ferdinand'ın öldürüldüğü haberini veren hizmetçisine olanca samimiyetiyle yanıt vermişti Bay Şvayk: "... masum bir araba gezintisinin bir felakete sonuçlanacağını nereden bilebilirdi adamcağız!"¹ Şvayk, bu geziyi masumane bularak muhtemelen yanıliyordu, ama sonucu felaket biçiminde tanımlarken son derece haklıydı. Şu eklemeyle ki, söz konusu felaket, arşidükün kişisel felaketi olmanın çok ötesine gidecekti. Gerçekten de 19. yüzyılda kurulan iktisadi ve siyasi düzenin sarsıldığı ve krize girdiği bir dönemde işlenen bu cinayet, bir felaket çağının başlamasına vesile olmuştu. Bu olayın ardından insanlık, "Büyük Savaş"tan 1929'da patlak veren Büyük Buhran'a, İkinci Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş'a kadar uzanan bir felaket çağı deneyimi yaşadı.

Felaket çağını başlatan Birinci Dünya Savaşı'nın "Büyük Savaş" olarak anılması, sadece savaşan tarafların sayısından ya da meydana gelen zararın büyüklüğünden ötürü değildi. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte, neredeyse 19. yüzyıla kadar paralı askerlerle, sonrasında yurttaşlardan oluşan ulusal ordularla fakat sınırlı amaçlar uğruna, sınırlı biçimde yapılan savaşların yerini "topyekûn savaş" pratiği aldı. Düşmanın kayıtsız şartsız teslimi amacıyla yürütülen, sivil-asker ayırımını anlamsızlaştıran ve tüm yurttaşların savaş makinesinin bir parçası olarak seferber edilmesini öngören topyekûn savaş, adından da çıkarsanabileceği gibi, 20. yüzyılda sadece savaşı değil yaşamın neredeyse her alanını doğrudan ya da dolaylı biçimde etkiledi ve şekillendirdi. Günümüzde kullandığımız teknolojilerin çok büyük bir kısmının devletlerin finanse ettikleri ve askeri amaçlarla yürütülen ar-ge çalışmalarına dayandığını hatırlamak bile söz konusu etkiyi değerlendirmeye yetecektir.

Geniş içerikleri ve yaşamın çeşitli alanlarıyla bağlantılı olmalarından hareketle savaş ve barış kavramları Birinci Dünya Savaşı sonrasında, akademik dünyanın giderek daha fazla ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu kapsamda, yeni bir savaşın yaşanmasını önlemek ve devletlerarasında kalıcı barış için neler yapılması gerektiğini araştırmak amacını taşıyan ilk akademik program, "Uluslararası Politika" adıyla 1919'da Aberystwyth Üniversitesi'nde açılmıştır. Daha sonraki süreçte, savaş ve barış konusu Uluslararası İlişkiler disiplininin özerkleşmiş, birçok üniversitede "Savaş Çalışmaları," "Barış Çalışmaları" gibi adlarla çok-disiplinli programlar ve merkezler kurulmuştur. 1970'lerden itibaren, özellikle Charles Tilly ve Michael Mann gibi isimlerin savaş ile devletlerin oluşumu arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmaları sayesinde, kavram sosyoloji ve siyaset bilimi alanındaki önemli konu başlıklarından biri haline gelmiştir.

Mülkiye Dergisi Yayın Kurulu da, yaklaşık bir yıl önce, tarihin en önemli kilometre taşlarından biri olan Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının 100. yıldönümü

vesilesiyle 2014 sonbaharında “Savaş ve Barış” temalı bir sayı çıkarmaya karar vermişti. O günden bu yana, özellikle Orta Doğu’da yaşanan gelişmeler, böyle bir tema için Birinci Dünya Savaşı’nın yıldönümünü referans almaya pek gerek bırakmayacak bir noktaya ulaşmış bulunuyor. Suriye’de süren iç savaş, Ukrayna’daki gerginlik, İsrail’in Gazze’de yürüttüğü ve yüzlerce sivilin öldüğü operasyon ve en son IŞİD/İD’in Irak ile Suriye’de dozu giderek artan vahşeti gündemi işgal etti ve etmeye de devam ediyor. Hal böyle olunca, “savaş ve barış” teması öngörülebilir gelecekte gündemdeki yerini koruyacak gibi görünüyor.

Temamıza ilişkin olarak hazırladığımız çağrı metninde, savaş ve barış konusuna değişik yönlerden ve çeşitli disiplinlerin perspektifinden yaklaşan yazılar beklediğimizi ifade etmiştik. Fakat sonuçta, bu kadar kapsamlı bir temanın tüm yönlerini tüketebilecek bir sayı hazırlanmasının mümkün olmadığını da biliyorduk. Nitekim sayımız, daha çok uluslararası hukuk ve siyaset bilimi ağırlıklı yazılardan oluştu.

Temamızın ilk makalesi olan “Yeni Savaşlar Yeni mi?: Schmitt ve Kelsen Bağlamında Bir Değerlendirme” başlıklı çalışmada Müge Dalar, Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde örnekleri giderek artan ve devletler ile devlet dışı aktörler arasında yaşanan çatışmaların “Yeni Savaş” olarak kavramsallaştırılmasının ne ölçüde anlamlı olabileceğini Schmitt ve Kelsen gibi iki büyük hukukçuya göndermeler yaparak tartışıyor. Bu çerçevede Dalar, “insani müdahale” ve “koruma sorumluluğu” gibi henüz kodifiye edilmemiş fakat sıkça başvurulan kavramların geçerliğini iki farklı hukuk perspektifinden değerlendiriyor.

“Avrupa Evrenselciliği: Savaşın ve Barışın Sınırları” başlıklı ikinci makalede Dinçer Demirkent, 1492’de İspanyolların Yeni Dünya’yla tanışmalarıyla beraber, o döneme kadar geçerli olan Hıristiyanlığa dayalı evrenselcilik, hukuk ve savaş kavramlarının yeniden tanımlanma sürecini inceliyor. Bu çerçevede Demirkent, uluslararası hukukun kurucuları arasında sayılan Vitoria’nın “haklı savaş” temelinde geliştirdiği anlayışın, “barbarlarla” girişilecek savaşlarda gözetilecek hukuku yeniden tanımlayarak Avrupalı fatihler bakımından önemli bir ihtiyacı karşıladığını ortaya koyuyor. Demirkent’in üzerinde durduğu bu dönüşüm, yansımaları günümüzdeki “yeni savaş” pratiklerinde de güçlü biçimde görülen bir anlayışı kavramak bakımından önem taşıyor.

Barış Ünlü “Türklük Sözleşmesi’nin İmzalanışı (1915-1925)” başlıklı makalesinde modern Türkiye tarihini ve bu dönemde çeşitli roller üstlenmiş aktörleri bir başka açıdan tahlil etmemize olanak sunabilecek yeni bir kavramsal araç öneriyor: Türklük Sözleşmesi. 1980’lerin sonlarında ABD’de ortaya çıkan Beyazlık Çalışmaları sırasında geliştirilen bir kavram olan Beyazlık Sözleşmesi’ni modern Türkiye tarihine uyarlayan Ünlü, Beyazlık Sözleşmesi’nin ABD’de etnisite ve ırk

çalışmalarını kökten değiştirdiğine işaret ederek Türklük Sözleşmesi kavramının da Türkiye'deki tarih ve biyografi çalışmalarını dönüştürme yeteneğine dikkat çekiyor. Türklük Sözleşmesi'nin, tarihsel köklerinin daha eskilere uzanmasına rağmen, asıl olarak 1915-1925 arasında, yani Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nı kapsayan dönemde kurulduğunu öne süren Barış Ünlü, günümüzde bu sözleşmenin bir krize girdiğini ileri sürüyor.

Yorum kısmında Funda Keskin, uluslararası hukuk temelinde savaş ve barış kavramlarını değerlendiriyor. Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nın uluslararası hukuk bakımından bir milat olmasından hareketle, çalışmasını 1945 öncesi ve sonrası olarak iki dönemde toparlayan Keskin, tarihsel deneyim ışığında savaşı hukuken tanımlamak ve hatta anmaktan kaçınan BM Şartı'nın, kuvvet kullanma gibi meşruiyet bakımından son derece netameli bir konuya dair nasıl bir mekanizma öngördüğünü inceliyor.

In Memoriam kısmında, üzülererek sevgili arkadaşımız merhum Ali Fıkırkoca'yı andık. Üzülererek diyoruz çünkü çok genç yaşta ve hızla ilerleyen hastalığı nedeniyle ani biçimde yitirdiğimiz Ali'nin bir yazısına bu şekilde ve bu vesileyle yer vermek tüm sevenleri gibi bizi de üzdü. Zafer Yılmaz'ın sunuşunun ardından sevgili Ali'nin değerli bir çalışmasına yer verdik.

Söyleşi bölümünde Faruk Alpkaya'nın *Mülkiye Dergisi* adına şair, yazar ve yayıncı Enis Batur ile Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze savaş ve sanat arasındaki ilişkiyi ele aldığı söyleşiyi bulabilirsiniz. Enis Batur, söyleşi boyunca 19. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak özellikle edebiyatın ve sinemanın nasıl dönüştüğüne ve sanatçıların savaşa hangi açılardan yaklaştığına kuşbakışı baktı. Söyleşi, Enis Batur'un Üçüncü Dünya Savaşı'nın başladığına dair ürpertici yargısıyla sona eriyor.

Kitap tanıtımı kısmında, yüzüncü yıldönümü vesilesiyle temamıza kaynaklık eden Birinci Dünya Savaşı ile ilgili değerli bir esere yer verdik. Hasan Ali Karasar, Norman Stone'un *Birinci Dünya Savaşı* adlı çalışmasını değerlendirdiği yazısında, böylesine büyük bir konunun küçük bir kitapta nasıl başarılı bir biçimde işlendiğini samimi bir üslupla anlatıyor.

Başta yazarlarımız ve hakemlerimiz olmak üzere, Savaş ve Barış temalı bu sayının hazırlanmasında emeği geçen herkese çok teşekkür ederiz. Keyifle okumanız dileğiyle.

Sonnot

¹ Yaroslav Hašek, *Aslan Asker Şvayk*, I. Cilt, Çev. Celal Üster, İstanbul, Can Yayınları, 2006, s. 28.